

DE TWIJFELBRIGADE

*WAAROM DE KLIMAATWETENSCHAP WORDT AFGEWEZEN
EN DE WERELDTHERMOSTAAT 4 GRADEN HOGER GAAT*

JAN PAUL VAN SOEST

M.M.V. WIM VERHOOG, REDACTIE EN ADVIES

#

INHOUD

VOORWOORD

VERANTWOORDING EN DANK

1. ER IS GEWOON GELOGEN

2. HET WETENSCHAPPELIJK UNIVERSUM

2.1. Klimaatwetenschap: een theorie met status

2.2. Bewijslijn 1: gevestigde natuurkunde

2.3. Bewijslijn 2: onvoltooid verleden klimaat

2.4. Bewijslijn 3: modellen met voorspellende kracht

2.5. Op heterdaad - forensische klimaatkunde met vingerafdrukken

3. HET SCEPTISCH PARALLELUNIVERSUM

3.1. Stijloefeningen en de waarheid

3.2. Het klimaat verandert altijd

3.3. Argumenten

4. BOTSENDE UNIVERSUMS

4.1. Blijf sceptisch!

4.2. Werping en tegenwerping

4.3. Leugens, vervloekte leugens en statistieken: discussie over trends

4.4. Natuur of mens? De oorzaken

4.5. Het flauwekul-detectiepakket en de botsing der universums

5. DE TWIJFELINDUSTRIE

5.1. Kanttekeningen vooraf

5.2. Een opmerkelijke kloof

5.3. De achtergronden van klimaatscepsis

5.4. Verdraaiingen, karaktermoorden en andere praktijken

6. DE VRAAG NAAR GERUSTSTELLING

6.1. Scepsis en de Wet van Say

6.2. Het brein: Kahneman en het gelijk van Festinger

6.3. Vormen van ontkenning

6.4. De veldslag der culturen

7. PAT IN DEBAT

7.1. Van risico's naar welles-nietes

7.2. Een georganiseerde botsing

7.3. De balans: op welk punt zijn we aangekomen

7.4. Wie niet weten wil moet voelen

8. MOED, KRACHT EN VEERKRACHT - EPILOOG

BIBLIOGRAFIE

NOTEN

VOORWOORD

Een mengsel van verontwaardiging en verwondering over klimaatscepsis en klimaatsceptici was de aanleiding om dit boek te schrijven.

Vanwaar die weerstand tegen het goed onderzochte idee dat de door de mens veroorzaakte uitstoot van broeikasgassen de voornaamste oorzaak zou zijn van de huidige klimaatverandering? En hoe kon het hacken van duizenden e-mails van prominente klimaatwetenschappers, in 2009, culminereren in een heuse affaire die 'climategate' werd gedoopt? 'Het definitieve einde van de klimaathoax', luidde de ene lezing. 'Er is niets gevonden dat de klimaatkennis ondermijnt', luidde de andere. Twee compleet verschillende, onoverbrugbare zienswijzen.

De 'climategate'-affaire zette me ertoe aan me niet alleen in de klimaatwetenschap te verdiepen, maar ook in de argumenten en werkwijzen van degenen die de door de mens veroorzaakte klimaatverandering in twijfel trekken en bestrijden.

De klimaatsceptici zijn erin geslaagd de wereld op zijn kop te zetten, door klimaatwetenschap en -wetenschappers in het verdomhoekje te plaatsen, in plaats van wetenschappelijke kennis te accepteren als de beste beschrijving en begrip van de realiteit.

De omkering begint al met de geuzennaam 'klimaatsceptici', waarop niet zelden een diskwalificatie van erkende klimaatwetenschappers volgt. De bekende socioloog Robert Merton stelde juist dat de wetenschap georganiseerde scepsis is. De wetenschappelijke houding betekent permanent twijfelen, voortdurend vragen stellen, altijd veronderstellingen en stellingen opnieuw onderzoeken. Maar als de wetenschappers de sceptici zijn, hoe moeten we dan de klimaatsceptici gaan noemen? Pseudosceptici? Ontkenners? Klimaatcynici? Antiklimaatbeweging? Revisionisten? Obscurantisten? Klimaatstruisvogels? Handelaren in twijfel? Klimaatsofisten? Lastig, vooral omdat niet allen die aan de klimaatwetenschap twijfelen over één kam kunnen worden geschoren.

En omdat elk label verdere gedachtewisselingen belemmert.

Er zijn er die ontkennen dat het klimaat verandert en uiteraard dus ook dat de mens de oorzaak is, de zogeheten totaalontkenners. Maar er zijn er ook die opwarming wel als gegeven aanvaarden maar betwijfelen of CO₂ hiervan de hoofdoorzaak is, de oorzaakontkenners. Er zijn er die ook met dit laatste nog wel willen meegaan, maar verwachten dat de gevolgen van de klimaatverandering mee zullen vallen of misschien zelfs wel positief zijn, de effectontkenners. En er zijn er die zelfs het idee van schade door klimaatverandering wel aanvaarden, maar menen dat de vrije markt de problemen wel zal oplossen. Daar is geen analoge term voor. Beleidsontkenners wellicht?

Er zijn klimaatsceptici die als expliciet doel hebben maatregelen op de lange baan te helpen schuiven, om belangen te dienen. Maar er zijn zeker ook eerzame twijfelaars die op eigen kracht en na studie in de avonduren bijvoorbeeld tot de conclusie zijn gekomen dat waterdamp een veel sterker broeikasgas is dan CO₂. Dat klopt, maar dat wil nog niet zeggen dat waterdamp ook de motor van de huidige klimaatverandering is; daarover later meer. Deze sceptici zou ik niet over één kam willen scheren met de professionele twijfelbrigade die belangen en/of ideologieën dient.

Klimaatwetenschappers, maar ook leken die de klimaatwetenschap als uitgangspunt voor beleid of maatschappelijk handelen willen nemen, worden door de sceptici broeikasgelovigen genoemd, of watermeloenen

(‘groen van buiten, maar rood (socialistisch) van binnen’), alarmisten, warmisten, klimaathoaxers, en nog een reeks van termen. Ook de termen AGW-ers (AGW = Anthropogenic Global Warming, door de mens veroorzaakte klimaatverandering) of CAGW-ers (CAGW zou dan moeten staan voor Catastrofale AGW) worden wel gebruikt. En ook dat soort labels staan natuurlijk een open gedachtewisseling in de weg.

Neutrale beschrijvingen lijken niet te bestaan, ieder etiket lijkt te polariseren en te stigmatiseren. En verhult dat achter elke zwartwitbeschrijving een schakering aan grijstinten te vinden is.

Eén enkele term zou geen recht doen aan de grote verscheidenheid van doelen en motieven die onder de sceptici worden aangetroffen. Ik houd het daarom voorlopig toch maar, met gemengde gevoelens, op ‘klimaatsceptici’ als verzamelnaam. Later in dit boek blijkt wel of dit een passende term is. Want als een of andere klimaatscepticus evident een lobbyist is, of een ideoloog, dan is het goed het beestje ook bij zijn naam te noemen.

Hoe kijken klimaatsceptici tegen de wereld aan? Hoe kan het dat ze tot zulke andere conclusies komen dan klimaatwetenschappers? Na ‘climategate’ heb ik me op de inhoud van hun boeken, rapporten en studies gestort en geprobeerd me een beeld te vormen van hun motieven, werkwijzen, netwerken en wereldbeelden. Ik sprak met sceptici en wetenschappers, waaronder ook gamma-wetenschappers die sociale en sociaalpsychologische veranderingen

bestuderen. Via onder andere het blog van Nederlands bekendste klimaatscepticus Hans Labohm op Dagelijkse Standaard kwam ik een enorme reeks van sceptische instituten, websites, publicaties en experts op het spoor. Ik las maandenlang zowat alles wat Labohm en andere sceptici in het binnen- en buitenland aanreikten, en vergeleek wat ik las met de stand van zaken in de reguliere wetenschap om te begrijpen hoe ik de verschillende perspectieven moest zien.

Tijdens die zoektocht ontstond het genoemde mengsel van verontwaardiging en verwondering over het klimaatdebat, over de klimaatscepsis, over de reacties van de wetenschap, en over de reacties van de politiek en maatschappij op zowel de boodschap vanuit de klimaatwetenschap als op de sceptische argumenten.

De verontwaardiging speelde op toen ik door begon te krijgen hoe, waarom en hoe goed gefinancierd de enorme sceptische machinerie, vooral die in de Verenigde Staten, poogt de klimaatwetenschap te ondermijnen. Het werd me duidelijk hoe de sceptische zienswijzen en argumenten overwaaiden naar Nederland, en hier het denken en het beleid beïnvloedden, zonder dat we hier in Europa doorhebben wat de bronnen van die scepsis zijn. Nederlandse sceptici praten Fred Singer, Patrick Michaels, Roy Spencer en vele anderen van de circa 100 actief publicerende sceptische kopstukken na als waren zij uiterst betrouwbare informatiebronnen in plaats van ideologisch gemotiveerde dienaren van de vrijmarktvisie en de fossiele brandstoffenindustrie.

Echter, tijdens het onderzoeken en het schrijven ontstonden naast verontwaardiging ook begrip en mildheid voor de goedgelovige afnemers van deze tegengeluiden. Het is immers zó menselijk de werkelijkheid niet te kunnen of te willen zien, iedereen maakt zich daar op gezette tijden schuldig aan. Misschien geldt dat ook wel voor de beroepssceptici. Naast verwondering groeide ook bewondering: communicatief gezien is de klimaatsceptische campagne een meesterstuk. De klimaattwijfelbeweging is er in het publieke en politieke domein in geslaagd de wetenschappelijke zekerheid dat CO₂-uitstoot door menselijke activiteiten hoofdoorzaak is van de klimaatverandering te ondergraven. Dat inzicht is vervangen door de perceptie dat de wetenschap er nog lang niet uit is, dat een deel van de wetenschappers liegt en bedriegt, dat de juiste kennis en argumenten uit de wetenschappelijke arena's worden geweerd, en dat er misschien zelfs wel een wonderlijke samenzwering gaande is om de burger schrik aan te jagen teneinde belastingen te kunnen verhogen. Zo'n beeld neerzetten en breed geaccepteerd krijgen terwijl binnen de wetenschap de consensus groot is, is voorwaar een PR-prestatie van formaat.

Dit boek gaat vooral over de 'klimaat-arena'. Maar daarmee gaat het boek automatisch óók over meer dan klimaat. Het gaat over de wijze waarop bij thema's met grote maatschappelijke implicaties het debat kan polariseren en de vooruitgang tot stilstand komt. Het gaat over lobby 3.0, welbewuste en goed georganiseerde campagnes om de samenleving een andere realiteit op te dringen dan die uit wetenschappelijk onderzoek

blijkt. Het gaat over de wijze waarop private belangen en ideologieën het maatschappelijke discours naar hun hand kunnen zetten en in hun voordeel kunnen laten uitvallen, door precies die verhalen te vertellen die onze hersenen eigenlijk het liefste verteren. Het gaat om de privatisering van ons reptielenbrein. Het gaat daarmee ook over de 'condition humaine', de basisbehoefte van de menselijke soort om kennis en inzichten die niet bij het eigen wereldbeeld en waardenpatroon passen buiten te sluiten en af te wijzen. Die fenomenen spelen niet alleen rond klimaat, maar speelden al eerder rond tal van andere kwesties, uiteenlopend van roken en gezondheid tot verzuring en aantasting van de ozonlaag. En ze spelen in toenemende mate ook bij natuur en biodiversiteit, duurzame energie en andere controversiële thema's.

Zo gezien is de controverse over klimaat een voorproefje van wat ons nog meer bij vraagstukken van milieu en natuur versus economie te wachten staan: er zijn waarden en wereldbeelden en belangen in het geding, en dan komen er ongekende krachten tevoorschijn. In een oorlog is de waarheid het eerste slachtoffer, zei de Griekse tragediedichter Aeschylus reeds.

Uiteraard blijken bij nadere beschouwing niet alleen klimaatsceptici selectief te winkelen in het feitenmateriaal, inzichten te verdraaien of drogredenen naar voren te schuiven. Ook de 'groene beweging' wil wel eens in dezelfde gedragspatronen vervallen als de wetenschap kennis produceert die juist met dát wereldbeeld op gespannen voet staat. Zo gaan in de gepolariseerde schalie-

gasdiscussie voor- en tegenstanders van schaliegaswinning nogal selectief en losjes met feiten en argumenten om. Schaliegas is goedkoop, en de redding van onze economie, roept het ene kamp. Schaliegas is de vernietiging van onze planeet, met een carbon footprint die even groot is als die van kolen. Geen van beide uitspraken klopt. Misschien iets voor een volgend boek.

Maar er is toch een wezenlijk verschil: selectief winkelen in een groot aantal wetenschappelijke studies met een bandbreedte aan inzichten is wat anders dan een permanente, systematische stroom van pseudowetenschappelijke rapporten produceren en financieren, met als doel de wetenschap te ondermijnen, en het publiek te laten denken dat de waarheid een andere is dan die uit de wetenschap naar voren komt. Die werkwijze is kenmerkend voor de handelwijze van partijen met gevestigde belangen, wanneer ze worden geconfronteerd met issues waarbij voor hen schadelijke marketingrepen dreigen. Dan blijkt lobbyen door wetenschapsondermijning een van de meest kosteneffectieve manieren om beleid op de lange baan te schuiven.

Het is van belang deze strategie en de motieven erachter bloot te leggen. We zijn er ons amper van bewust dat het zo werkt, en we zijn ons ook niet erg bewust van de sociaal-psychologische mechanismen die ervoor zorgen dat de klimaatsceptische verhalen er zo goed ingaan. Beide punten analyseer ik in dit boek: het aanbod van scepsis, en de vraag ernaar. De resultaten stemmen niet vrolijk. Op grond van het onderzoek dat ik voor dit boek deed

kan ik met een hoge mate van zekerheid voorspellen dat deze analyse vrijwel geen invloed zal hebben op de discussie. Veel klimaatsceptici zullen mijn bevindingen op voorhand al afwijzen, omdat ze niet bij de eigen opvattingen passen. De mensen die wel zijn overtuigd van een door de mens veroorzaakte klimaatverandering zullen dit boek wellicht lezen om het eigen gelijk bewezen te zien. In dat geval is het de vraag of het ook nog leidt tot reflectie op eigen handelen en communiceren, waarin ook nogal wat te verbeteren valt. Maar alle, als het boek dan weinig effect zal hebben, hoop ik in elk geval dat u zich met mij wilt verbazen op reis door een wonderlijk en soms duister landschap van de geest, van ideologieën en belangen, van complexe systemen, begrippen en denkpatronen.

Klarenbeek, april 2014

Jan Paul van Soest

Jan Paul van Soest is milieukundige en adviseur. Zijn bureau, Jan Paul van Soest Advies voor Duurzaamheid (JPS), heeft als missie te helpen bij de ontwikkeling van visie en leiderschap voor duurzame verandering. Eerder verschenen van zijn hand onder meer: 'De aarde heeft koorts' (2008, samen met Erik van Praag en Judy McAllister) en 'Klompen in de machinerie; bewuste en onbewuste sabotage van de transitie naar een duurzame energiehuishouding' (2011).